

АНАЛІТИЧНИЙ ПРОЦЕС І НАПРЯМИ ЙОГО УДОСКОНАЛЕННЯ

Розглянуто технологічну будову аналітичного процесу, зміст і взаємозв'язок його елементів.

Ключові слова: етапи, процедури, операції, дії, оцінка, діагностика, пошук

Ринкові умови організації і ведення бізнесу зумовили появу нових способів господарювання і необхідність вирішення надзвичайно важливих економічних питань. Вони, як правило, пов'язані з визначенням стратегічних позицій і розмірів ринкової ніші того чи іншого підприємства; розрахунком обсягів різних ринків і тенденцій їх зміни; складанням прогнозів розвитку кон'юнктури; визначенням рівня комерційних ризиків і ефективності прийнятих рішень і т. п.

Для успішного вирішення вказаних завдань, економічний аналіз потребує оновлення, створення адекватної методичної бази та перегляду ряду питань, що стосуються його теорії. Розвитку теорії економічного аналізу, розробці питань, пов'язаних із змістом економічного аналізу, визначенням предмета та методів, його організації, інформаційного забезпечення, системного підходу до його проведення і т.д. присвячені роботи Баканова М. І., Шеремета А. Д., Барнгольц С. Б., Смирнова Н. І., Дворецького В. І., Савицької Г. В., Муравйова А. І., Шкарабана С. І. та ін. Незважаючи на великий інтерес до теоретичних основ економічного аналізу, деякі питання його змісту залишаються недостатньо дослідженими. Це стосується, насамперед, технологічної структури аналітичного процесу. Можливість отримання дієвих і своєчасних управлінських рішень залежить від наукового розв'язання проблеми оптимізації процесів аналізу. Тому актуальним сьогодні є поглиблене вивчення аналітичного процесу з метою виділення в його складі однорідних підпроцесів, так званих «будівельних блоків», що створять передумови для розподілу та кооперації праці аналітиків, її автоматизації.

Спробуємо в даній статті дослідити аналітичний процес з точки зору пошуку в ньому елементарних компонентів, з яких і складаються аналітичні технології.

Підхід до технології економічного аналізу з позиції чотирьохрівневої концепції складності, згідно якої будь-який із процесів можна описати елементами чотирьох рівнів складності – етапи, процедури, операції, дії дозволив розробити схему структурно-функціональної будови аналітичного процесу (рис. 1).

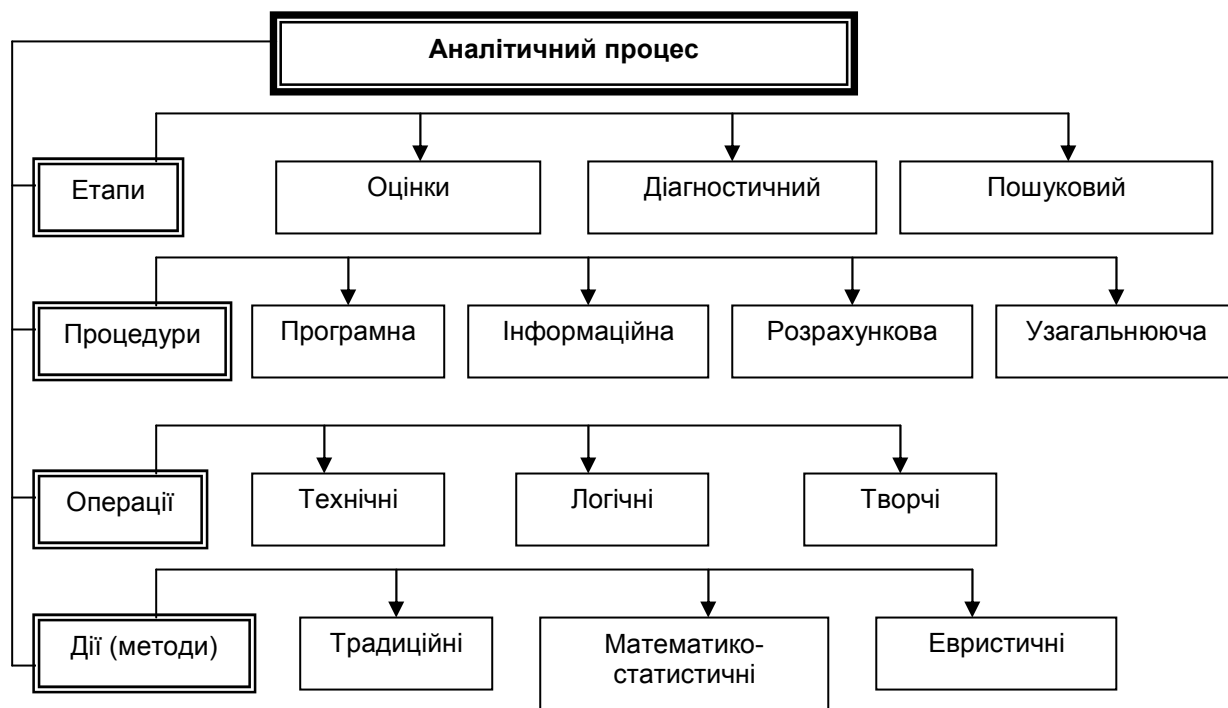

Рис 1. Структурно-функціональна будова аналітичного процесу

Найзначнішими елементами аналітичного процесу є етапи: оцінки, діагностичний і пошуковий. Кожен з них має свої цілі і завдання.

Під час оцінки визначають відмінності досягнутого стану та рівня розвитку об'єкта (показника, процесу, системи тощо) від бажаного рівня шляхом порівняння з встановленими критеріями.

Слід також зазначити, що формулювання оцінок здійснюється з використанням принципів об'єктивності, однозначності та своєчасності. Крім того, оцінка об'єктів аналізу передбачає дотримання умов їх зіставлення [1].

Розрізняють монокритеріальні та полікритеріальні оцінки. Перші мають місце, коли до об'єкта оцінки застосовують один критерій, другі – коли об'єкт оцінюють одночасно з використанням багатьох критеріїв.

Алгоритм побудови оцінок можна узагальнити в наступних кроках:

1-й крок – формулювання мети оцінки і визначення відповідної критеріальної бази;

2-й крок – вимір рівня і динаміки об'єкта аналізу;

3-й крок – перевірка даних першого та другого кроків на зіставність та її забезпечення;

4-й крок – формулювання, відповідно до вказаних принципів, оцінки в основі якої лежить розмір і динаміка відхилень відповідного об'єкта аналізу від критеріального рівня.

Діагностичний етап включає детальне вивчення ознак невідповідності фактичного та бажаного стану об'єкта, встановлення причин невідповідності.

Призначення пошукового етапу полягає в обґрунтуванні рекомендацій, які б дозволили перевести об'єкт у бажаний стан. Прийняття своєчасного та якісного управлінського рішення передбачає генерування його варіантів, формулювання критерія ефективності і вибір найбільш прийняттого з них.

Ознаками, що дають можливість розмежувати вказані етапи є: мета дослідження, часовий аспект, об'єкти, склад критеріїв, інформаційна база та методичне забезпечення. Наприклад, на етапах оцінки та діагностики систему об'єктів аналізу, як правило, складають показники, що відображають різні сторони аналізованого об'єкта. На етапі пошуку об'єктами виступають альтернативні варіанти розв'язання проблеми.

Етапи аналітичного дослідження взаємопов'язані та взаємообумовлені. При виявленні відхилень об'єкта аналізу від бажаного рівня, що встановлюється при оцінці, виникає необхідність в діагностиці. Якщо на даному етапі аналітичного дослідження не вдається нормалізувати процес відтворення в межах діючого рішення, настає черга пошуку. Виявлені під час пошукового етапу нові можливості економічного розвитку створюють нові критерії для оцінки.

Кожен із етапів аналітичного дослідження може здійснюватися незалежно один від одного. Наприклад, виявити порушення, диспропорції в розвитку об'єктів аналізу можна на основі діагностики, шляхом виявлення типових ознак, притаманних тільки даному порушенню. При цьому відпадає необхідність в оцінці. Ознакою росту залишків незавершеного виробництва є перевищення темпів росту обсягу валової продукції над темпами росту обсягу товарної продукції, а про збільшення залишків нереалізованої продукції на складі свідчить перевищення темпів росту товарної продукції над темпами росту реалізованої продукції. Про зниження рівня ділової активності підприємства, зниження оборотності оборотних активів свідчить перевищення темпів росту валової продукції над реалізованою.

Розрахунок відхилень при оцінці, дозволяє реалізувати принцип технології аналізу «за відхиленнями». Ця технологія потребує розробки та введення в аналітичний процес критеріїв важливості відхилень для різних рівнів управління. Завдяки цьому виявлені відхилення можна поділити на несуттєві, за наявності яких аналітична інформація не передається на вищий рівень управління, та суттєві, які потребують втручання менеджерів вищої ланки. Переваги такої технології аналізу полягають у зменшенні обсягу несуттєвої аналітичної інформації, яка надходить до особи, що приймає рішення, а головне в активізації людського фактору в управлінні за рахунок передачі повноважень і відповідальності менеджерам нижчої ланки управління.

Наступний елемент аналітичного дослідження – процедура, яка полягає в підготовці, розрахунку й інтерпретації аналітичних величин (абсолютних, відносних, середніх величин та ін.), що характеризують зміну об'єкта аналізу. Процедура складається з повторюваних у різній послідовності операцій. Ознакою розмежування процедур виступає зміна виду аналітичних операцій.

На відміну від етапу та процедури кожна аналітична операція виконується на одному робочому місці людиною або машиною. Залежно від кваліфікації виконавця і можливостей автоматизації операції поділяють на три типи: технічні (проведення розрахунків), логічні (пошук інформації) і творчі, або інтелектуальні (вибір бази порівняння, деталізації і т.п.). Технічні операції апіорі відносяться до тих, які можуть бути автоматизовані. Логічні та деяка частина творчих операцій можуть бути автоматизовані лише при дотриманні певних умов.

До аналітичних процедур можна віднести програмну, інформаційну, розрахункову й

узагальнюючу.

Програмна процедура полягає в створенні методики й організації виконання етапів аналітичного дослідження, інформаційна виконується на будь-якому з етапів і охоплює логічні операції зі збору та підготовки вхідної інформації. Розрахункова процедура складається із технічних операцій, пов'язаних з розрахунком аналітичних показників згідно встановленого алгоритму. Узагальнююча процедура на кожному із етапів полягає в логічному порівнянні отриманих аналітичних показників з критерієм і якісною інтерпретацією результатів аналізу.

Програмна процедура виконується один раз, а використовується неодноразово. Вона переглядається лише в тих випадках, коли змінюється методика розрахунку показника, критерії його оцінки чи інформаційне забезпечення. Стабільність програмної процедури передбачає можливість її автоматизації. Інформаційна та розрахункова процедури, можуть бути автоматизовані. Узагальнюючу процедуру можна регламентувати при програмуванні лише в загальних рисах, і тому виконувати її на машині важко. Виключення складають лише творчі операції узагальнення альтернативного характеру («так-ні», «більше – менше – дорівнює критерію»).

Аналітична операція включає в себе дію або ряд дій, спрямованих на перетворення, рух і усвідомлення інформації. Вона здійснюється через використання певних методів або прийомів.

Узагальнюючи сказане, варто відзначити, що проведене дослідження дозволило нам :

- обґрунтувати необхідність вдосконалення теоретичних основ економічного аналізу за рахунок вивчення структури аналітичного процесу;
- систематизувати й узагальнити структурно-функціональну будову аналітичного процесу, що створить передумови для розподілу та кооперації праці аналітиків, її автоматизації.

Література

1. *Теорія економічного аналізу: Підручник / В. М. Серединська, О. М. Загородна, Р. В. Федорович. – Тернопіль: Укрмедкнига, 2002.*